

क्रिस्तांव घराबो : एक श्रमानभाशविज्ञानीक नदर

१. फाटभूंय

पो तुंगेज गोंयां पावचे पयलीं कोंकणींत बरयल्लें साहित्य आशिल्लें काय ना; उपरांत, येवरोपी मिशनरी कोंकणींतल्यान साहित्य रचताले त्या काळार थळावो कोंकणी मनीसूय कोंकणींतल्यान बरयतालो काय ना हे विशीं निश्चीतपणान विधानां करप भोव कठीण.^१ पूण एकुणिसाव्या शेंकड्याचे अखेरेक कोंकणी मनशाक कोंकणींतल्यान बरोवपाची गरज दिसूंक लागली आनी तो कोंकणींतल्यान बरोवंकूय लागलो अशें दुबावा विरयत सांगूं येता. २ फेब्रुवारी १८८९ दिसा पुण्याच्यान उजवाडा येवंक लागिल्लें 'उदेंतेचें साळक' हें नेमाळें हाची घसघशीत गवाय.^२ एदुआर्द जुझे ब्रून द सौज (१८३६-१९०५) ह्या नेमाळ्याचे संपादपी आशिल्ले. कोंकणी मनशान कोंकणी मनशा खातीर कोंकणींतल्यान साहित्य रचपाच्या काळाक तांणी वांट मेकळी करून दिली अशें म्हणूं येता.

मनोहराय सरदेसाय म्हणटात ते भाशेन, एकुणिसाव्या शेंकड्याच्या दुसऱ्या अर्दांतलें आनी विसाव्या शेंकड्याच्या पयल्या अर्दांतलें कोंकणी साहित्य चडशें कोंकणी भुंयेक पयसावल्लीया कोंकणीच्या पुतांनी निर्मिल्लें साहित्य आशिल्लें. रोमी लिपयेंतलें कोंकणी साहित्य भारताच्या हेर वाटारांनी, मुखेलपणान पुण्यांत आनी मुंबय, राबितो करून आशिल्ल्या क्रिस्तांव गोंयकारांची साहित्यीक गरज भागोवपा खातीर तयार जाल्लें. हो लोक गोंयच्या मुळाव्या शाळांनी थोडी-भोव पोर्तुगेज शिकिल्लो, आनी ब्रिटिशांच्या शेका खाला आशिल्ल्या भारतांत काम करपाक गरजेची तितली इंग्लीशूय जाणा आशिल्लो.^३ पूण ह्या दोनूय भासांचेर तो प्रभुत्व जोडूंक पावंक नाशिल्लो. हाका लागून, रोमी लिपयेंतली कोंकणी ताच्या साहित्यीक वेव्हाराची भास जाल्ली.^४

ब्रून द सौज मुखेलपणान ह्या वाचकवर्गाची भूक भागोवंक भायर सरिल्ले. *क्रिस्तांव घराबो* ही पयली-वयली कोंकणी कादंबरीय तांणी ह्याच वर्गा खातीर बरयल्ली.^५ धर्मीक आनी मनीसपणाच्या मुल्यांचेर आधारिल्ली ही कथा वाचून बरे देखीच्या, बरे चलणुकेच्या क्रिस्तांवाचे मतीक मातसो विसव मेळचो हो कादंबरी बरोवपा फाटलो आपणालो हेत ब्रून द सौज तिचे प्रस्तावनेचे सुरवेकूच स्पश्ट करतात (कि.घ.: ६).

हे कादंबरेंत क्रिस्तांव धर्मा इतलेंच म्हत्वाचें आनीक एक तत्व आसा - कोंकणी भास ('आमची भास'). *क्रिस्तांव घराबो* धर्मीक शिकवणेचें म्हत्व वाचप्याचे नदरेक हाडून दिता, तितलीच, हे

शिकवणेची सारकी समजणी दिवपाच्या वावरांत भास (आवय-भास) कितली म्हत्वाची ताचीय ताका जाणविकाय करून दिता. 'कोंकणी पटिल्ल्या' मनशाचें हें बरप. धर्मीक शिकवण म्हळ्यार आत्म्याचें दूद. देवाचें उतर भावार्त्याच्या कानार घालप ही पाद्रीची लागणूक. हें उतर भावार्त्याचे भाशेंतल्यान तांचे सर्रीं पावता तेन्नाच तें खरें फळादीक जाता. पूण कोंकणी पाद्री आपणाले हे लागणुकेक उणे पडटात. फिरंगी भाशेच्या (पोर्तुगेजीच्या) सुमारा भायल्या प्रभावाक लागून तांची भासूय इबाडल्या. ही भास पयलीं निवळावंक जाय - कादंबरेंतलें एक मुखेल पात्र, पाद्र विगार, सांगता (क्रि. घ.: ४९, ५०).

'आमचे भाशेची सुदारणी गरजेची' अश्या, लेखाक सोब सारक्या माथाळ्याचें कादंबरेंत एक प्रकरणूच आसा (क्रि.घ.: ४४-५३). ह्या प्रकरणांत कादंबरेचो नायक ज्यानी आनी पाद्र विगार हांचे मदीं कोंकणी भाशे संबंदान एक संवाद आसा. तातूंत पाद्र विगार सांगता, "आपली भास बरोवन सुदारतोच, जायतें बोरें येता. तिचेवरवीं दुसऱ्यो भासो सोंपेपणी शिकूं येतात; दुसऱ्या भासांचे लित्र आपले भाशेक उतरून, आपल्या लोकाचें शिकप वाडोवं येता; तिचे वरवीं आपल्या मुनशांभितर एकवट जाता..." (पान ५०.) कोंकणी ('आमची भास') संस्कृत भाशेची धूव. तिका तिचें खाशेलें व्याकरण ('ग्रामात') आसा. पोर्तुगेज ('फिरिंगी') भाशेचें व्याकरण तिचें व्याकरण न्हय. आमी आमचे भाशेचें व्याकरण समजून घेवंक जाय. पूण ते आदीं तिका फावता तसली लिपी ('आबेसी') करूंक जाय. पोर्तुगेजीची लिपी तिका उणी पडटा, पाद्र विगार ज्यानीक सांगता (क्रि.घ.: ५०).

भाशेचो विकास करप ही ते ते भाशेंतल्या शिकिल्ल्या सवरिल्ल्या 'जाणार' लोकांची लागणूक. जाणार लोकूच आपले भाशेची उवेखणी करूंक लागले जाल्यार नेणार लोक ती कश्याय कशी कित्याक बरोवचेनात? (क्रि.घ.: ५१.) परक्या पाद्रींनी आमचे भाशेंत पुस्तकां बरयलीं. आमच्या पाद्रींक मात तिचें कांय-एक लागना, हीय खंत ज्यानी आनी पाद्र विगाराच्या संवादांतल्यान उकती जाता (क्रि.घ.: ५१).

क्रिस्तांव धर्माचे नदरेंतल्यान कोंकणी कितली म्हत्वाची, तिच्या विकासा खातीर पाद्री लोकान वावरप कितलें गरजेचें, तेंय पाद्र विगार स्पश्ट करता. तो म्हणटा, हालीं तेंपार गोंयचे दादले आनी बायलो कामा निमतान मुंबय वचूंक लागल्यात. "तांकां देवाचे सुमुरतीची सारकी शिकवण ना" जाल्यार तीं "कोंकण्यां, मयरां

आनी हेरां अनभावार्थांमदें" आपणालें क्रिस्तांवपण कित्याक हेगडावचीं नात? (क्रि. घ.: ५१.)

भाशेचे अडचणीक लागून क्रिस्तांव धर्माचे शिकवणे बद्दल अज्ञानी आशिल्ल्या क्रिस्तांवाची वळख हे कादंबरेतल्या कोंकणी सोडून दिवन इंग्लीश आपणायल्ल्या मुंबयकार 'इंग्लेज आपोतेकारी'च्या घराब्यांत मेळटा. ह्या आपोतेकारीची घरकान्न भुरगेपणांत कोंकणीतल्यान दोतोर्न शिकिल्ली पूण ती आतां तिका याद नाशिल्ली (क्रि.घ.: ४०). पोर्तुगेज तिका येना आशिल्ली. मुंबय इगर्जेंत मिसाक वतना फकत लोकांक दाखोवंक ती हातांत मिसाचो इंग्लीश मानुआल व्हरताली पूण तो तिका सारको वाचूंक येना आशिल्लो (क्रि.घ.: ५९).

पाद्र विगार आनी ज्यानी पासयेक गेल्ले आसतना वाटेर तांकां मुंबय जिवीत सारून गोंयां रावंक आयिल्लो 'मुंबयचो पेन्शनिस' दिअग रोच मेळटा. तो म्हणटा, मुंबय 'आमचे मुनीस' फकत पयसो करूंक वतात. कोंकण्यां मदीं रावपी कोंकण्यां वरी जियेतात, मयरां मदीं रावपी मयरां वरी जियेतात. "तांकां नां शिडटो, भिडटो, जांव कुडी जांव ओत्प्याचो, तांचें कोंत घेतोलो." (क्रि.घ.: ५३.)

पाद्र विगार दिअग रोचीक विचारता, "तुका कशें दिसता, जर आमची भास बरंव, आनी त्या वरवीं क्रिस्तांव दोतोर्नीची शिकवण आमचे भितर परगट करूंक जाल्यार? कित्याक, आमी तोंडीच्या उतरान आमच्या भुरग्यांक किराबरी ती शिकयतांव ताचो म्हाका दुबाव दिसता." (क्रि.घ.: ५२.)

हाचेर दिअग रोच जाप दिता -

"...सगल्यां ओज्यापां परस व्हड ओज्याप म्हाका आज दिसता तुमी आमचे भाशेचें चिंततात म्हण. आमची भास न्युच कोण हुंगो नां बोगोर आमचेच गोंयकार ती उलोवंक लोजतात. दुबाव नां थोडे आमचे मुनीस, जे इगर्जाच्या इस्कॉलांनी सुमाराचें शें पुर्तुगेज बरप शिकल्यात ते ती बरयतात; पूण त्या बोरोपाक तकलीय नां आनी शेंपडीय नां, आनी तें आमचे भाशेचें बोरोप म्हणूं नोजो. आमचे भाशेक लागता तसली आबेसी करीत तेदना ती सारकी बरोवंक येत. हें तर तुमी करशात जाल्यार हांव म्हणून, आमच्या गोंयार एक सोर्गायलें बेसांव देंवलें." (क्रि.घ.: ५२, ५३)

क्रिस्तांव कोंकणी समाजांत कोंकणीची स्थिती कशी आशिल्ली ताचीय वळख क्रिस्तांव घराबो घडयता. शिकिल्लो सवरिल्लो क्रिस्तांव समाज कोंकणीची उवेखणीच करतालो. 'कोंकणीक व्याकरण ना' अशेंच सगल्यांक दिसतालें (क्रि.घ.: ५०). त्या काळा वयल्या हिंदू समाजांतूय कोंकणीची स्थिती वेगळी नाशिल्ली. समाजांत प्रतिश्टा जोडपाक क्रिस्तांव पोर्तुगेजीचो वा इंग्लीशीचो आदार घेतालो. जाल्यार हिन्दू मराठीचो. मुंबयकार आपोतेकारी आपल्या बायल-भुरग्यां कडेन इंग्लीश उलयतालो; कोंकणी उलयतना ती 'तुडकी' उलयतालो आनी तातूंत इंग्लीश उतरां भरशितालो (क्रि.घ.: ३८). 'कायतू मुंबयकार' गोंयां येवन इंग्लीश कातरतालो (क्रि.घ.: ३३). तसो गोंयकार 'रवळू' मुंबय पावतकच 'रवळेराव' - 'गोंयकाराचो मुंबयकार' जातालो.^६

कादंबरेचे प्रस्तावनेंत कोंकणी विशीं आपणाली भुमिका मांडपी बरोवपी, आनी कादंबरेत ज्यानीक कोंकणीचें म्हत्व पटोवन दिवपी पाद्र विगार - दोगूय एकाच ताळ्यान उलयतात.

देखीक, प्रस्तावनेंत बरोवपी सांगता, "...आमचे बरे शिकलेले भाव किकोंत करतात आपली भास, म्हणून तिका ग्रामात नां. तर खुंयची ग्रामात येतेली? आनी दुसऱ्यां इंदियेच्या आनी एरोपाच्यां भासांक खुंयच्यो आयल्यात? वयल्यो पडल्यात? नां. पूण तांणी, शिकलेल्यांनीं त्यो आपाआपल्यो केल्यात." (क्रि. घ.: ६.)

कादंबरेत पाद्र विगार ज्यानीक विचारता, "...ही फ्रांसेज भास, इंग्लेज भास, आनी हेरी भासो ज्यो आमी इतल्यो सुदारलेल्यो देकतांव त्यो पयल्यो थान तशो आसल्यो, आनी तांच्यो ग्रामाती आनी दिसियोनार सोर्गावयले पडलेले? तें सोर्गलें त्यो उलयतल्यांनी करूंक ना? हें आमच्यां जाणारांच्या मर्तींनीं वोचो नां आनी ते म्हणटात: आमचे भाशेक ग्रामात नां, आमचे भाशेचो दिसियोनार नां, आमी ती कशी बरोवची?" (क्रि.घ.: ५१.)

भास वयर सरतली, तिचो 'उकल' जातलो जाल्यार ती पयलीं सारकी बरोवंक जाय अशें बरोवपी आनी पाद्र विगार दोगूय मानतात आनी ह्या वावराक आपणाक ओंपून दितात.

प्रस्तावनेच्या दुसऱ्याच परिच्छेदांत बरोवपी कादंबरी बरोवपा फाटलो आपणालो भासशास्त्री हेत स्पश्ट करता - 'आमचे भाशेचें' बरप सुधारपा खातीर ही कथा परगटायल्या अशें सांगून पुराय प्रस्तावनेंत तो आपणाली हीच भुमिका विस्तारान मांडटा आनी कोंकणी खातीर वडयल्ले नवे 'आबेसे'चे तकटे दिता.

लातींचे आबेसेचीं (रोमी लिपयेचीं) पंचवीस लेत्रां लातींतल्यान वयर सरिल्ले पोर्तुगेज भाशेकूच उर्णी पडटात, तीं संस्कृत भाशेचे धुवेक (कोंकणीक) कशीं पुरो जातलीं अशें विचारून ब्रून द सौज संस्कृत भाशेचे जाणकार विल्यम जोन्जांच्या सुचोवण्यांक धरून तयार केल्लो कोंकणी अचूकपणान बरोवपाचो 'मारयान बेत' वाचप्यां मुखार दवरतात. "दर लेत्राक एकूच आवाज" आशिल्ले हे सुधारीत रोमी लिपयेंतल्यानूच ते आपणाली कादंबरी वाचप्यांच्या हातांत दितात (क्रि.घ.: ६, ७).

'आमुस देई' (Agnus Dei) ह्या, १९३० ते १९४३ मेरेनच्या काळांत मुंबयच्यान कोंकणी आनी पोर्तुगेज भासांनी उजवाडा येवपी, द्विभाशीक म्हयनाळ्यान^७ ही 'मारयान लिपी' आपणायल्ली अशें फादर आंतोन पैरें सांगतात. 'जिका धरूनूच आयची प्रमाण रोमी बरपाची रीत घडल्या ती ज्योकीं आंतोन फेर्नादीसांची कोंकणी बरोवपाची रीत आनी ब्रून द सौजांचो 'मारयान बेत' हातूंत खूब सारकेपण आसा अशेंय ते म्हणटात.^८

ब्रून द सौजांच्यो खूबश्यो भाशीक सुधारणा रोमींतल्यान कोंकणी कशी बरोवची हे संबंदान आशिल्ल्यो अशें म्हणूं येता. कोंकणीच्या व्याकरणाचोय तांणी अभ्यास केल्लो आनी 'उदेंतेचें साळक' नेमाळ्यांत बार्देशी कोंकणी बोलयेचें तांणी बरयल्लें व्याकरण खिस्ती खिस्तींनी

उजवाडा येताले अशें फादर पेरैरा सांगतात. 'ह्या अभ्यासाचो ब्रून द सौजांचे बरपांतले भाशेचेर प्रभाव पडलाच आसतलो. तांची 'सुधारिल्ली' कोंकणी तांच्या काळा वयल्या हेर बरोवप्यांचे कोंकणी परस वेगळी आशिल्लीय जावंक जाय. पूण ती कशी वेगळी आशिल्ली हे विशीं निश्चीतपणान कांय सांगूंक येता. ब्रून द सौजांच्या समकालीन कोंकणी बरोवप्यांचें साहित्य आयज मेळ नाशिल्ल्यान तांचे भाशेची कोणाचेच भाशे कडेन तुळा करूंक मेळना.

२. क्रिस्तांव घराब्याची भास

क्रिस्तांव घराब्याची भास व्याकरणाचे, मुखेलपणान वाक्यरचनेचे, आनी उतरावळीचे नदरेन सतराव्या शेंकड्यांतल्या येवरोपी मिशनरींचे बरपावळीचे भाशे कडेन नातें दाखयता.

मिशनरींच्या चडश्या बरपांनी अवयवांच्या आधारान घडयल्लीं मिश्र वा जोड वाक्यां खूब प्रमाणांत मेळटात. क्रिस्तांव घराब्यांतूय असलीं वाक्यां पावला पावलाक मेळटात. देखीक, हो उतारो पळेयात:

'सोगले इस्तुदांत आनी प्रोफेसोर, आनी इस्तुदांतींचे आवय बापूय लेगून, अदीक करून पणजेचे, ज्यानीक बरें देकताले; कित्याक तो शिकपाच्या मोगान शिकतालो, आनी ताका पोडलें नां प्रेम व्होरचें अव दुसऱ्या सोंवसारांतल्या बोरव्याचें. आनी साबार पावटी घोडटालें एका इस्तुदांतीचो बापूय ताचे लागीं मागच्याक, त्या वरसा एजामीक वचूं नाका म्हूण, ह्या वरवीं पयलो प्रेम आपल्या पुताक मेळच्याक; कित्याक ज्यानी एजामीक बोसलो म्हणटच सोगले पयले प्रेम ताणें व्होरचे आसले.' (क्रि.घ.: १५०.)

'अमकेंच न्हय... अमकेंच बी' ('not only... but also') तरेचीं वाक्यां मिशनरींच्या कोंकणी बरपांनी आनी क्रिस्तांव घराब्यांत खूब प्रमाणांत आयल्यांत.

देखी:

१. "...तो लुसिफेरु सैतानुचि जालो न्हय, पण समस्तां सैतानांच्याकय बिकटु... हौनु पडलो" (वनवाब्द्यांचो मळो^६: ३१६).

२. "हांव तुका उतर दितां की नूंयच तुका लोज जांवची नां, बोगर तुका खोशी भोगतली म्हूण." (क्रि. घ.: ४५.)

पोर्तुगेज भाशेच्या प्रभावांन असले तरेचीं वाक्यां कोंकणींत आयल्यांत जावंक जाय.

सतराव्या शेंकड्यांतल्या मिशनरींनी क्रिस्तांव धर्माच्यो संकल्पना उकतावपाक वेंचिल्लीं/घडयिल्लीं कोंकणी उतरां मिशनरींनी कोंकणी मळांतल्यान आंग काडले उपरांतूय कोंकणींत थीर उरलीं. क्रिस्तांव कोंकणी उतरावळीचो तीं वांटो जावन रावलीं. हे उतरावळीक लागून सतराव्या शेंकड्यांतली कोंकणी आनी आयची क्रिस्तांव कोंकणी, मुखेलपणान 'इगर्जेची' कोंकणी, हांचे भितर एक अखंडत्व अणभवपाक मेळटा. क्रिस्तांव घराब्यांतूय हीं उतरां सहजतायेन घोळटात.

कांय देखी:

१. 'सोतमानू (नजो)' (क्रि.घ.: ९५); Satemanitã (दौत्रीना

क्रिस्तां (दौ.क्रि.): १).

२. 'अनभावार्ती ('अनभावार्त्यां मदें', क्रि.घ.: ५१); अनुभावार्ती ((व.म.: २८१).

३. 'भूमी वयकूट' ('भूमी वयकूटांत, क्रि. घ.: १७६); भुमिवैकुंठ (व.म.: ३२८).

४. 'कोंकणो' (क्रि.घ.: २१); कोंकणे (व.म.: २८१), हिन्दू वा pagan ह्या अर्थान.

५. 'भागेवंती सोदांच आंकवारी मरी' ('...मरयेक', क्रि.घ.: ७१), 'सधा आंकुवारि स्वामिणि... सदैवि वा भाग्यवंति' (व.म.: २७६).

६. 'बोरवें' ('बोरवें काळीज', क्रि.घ.: ५२); 'बरव्यो' ('बरव्यो करण्यो' (व.म.: ३८२).

७. 'सोरुकुमदार देव' ('सोरुकुमदारा देवाक' क्रि.घ.: ७१); Sarua hucumadara Paramespara (दौ.क्रि.: ६५)

८. 'येमकोंड' ('येमकोंडांत' क्रि.घ.: ४७); yemacondda (दौ.क्रि.: ११२)

२.१ पोर्तुगेजी कडलो उतरांचो उश्णो वेव्हार: दोन उतरा कादंबरेच्या ज्या पात्राच्या - पाद्र विगाराच्या - हावेसां कडेन बरोवप्याचे हावेस एकरूप जाल्ले दिसतात ताच्या तोंडांत हीं उतरां आयल्यांत - "आमी सेर्मांव सांगतांव तांतू भोव थोडे प्रेगादोर कुशीन करून सुमार तिसरो वांटो तरीय फिरिगी भाशेचीं उतरां आसात आनी ग्रामातूय सुमार तेच भाशेची" (पान ४९.)

पाद्र विगाराचे आनी बरोवप्याचेय भाशेचेर हो 'फिरिगी भाशेचो' प्रभाव दिश्टी पडटा. देखीक, पाद्र विगार म्हणटा, "...जें शिकयता ताचो, त्याच बरोबर, तांकां अर्त दाकोंवक जाय पेरगुंतां घालून आनी तांचीं रेपोस्तां शिकोवन, जर तर तांकां तीं दिवंक गोमोनांत. व्हडले सेरमांव तांकां उपकारोनांत, कित्याक तांच्यान चड तेंप चित दिंव नजो, आनी दुसरें कितेंय चिंततात अव आपल्या बुतांवां लागीं खेळटात." (पान ७२.)

कोंकणी संस्कृत भाशेंतल्यान वयर सरल्या अशें ब्रून द सौज सांगतात. पूण कोंकणीची निवळावणी करतना ते संस्कृत भाशेंतल्यान वयर सरिल्ली भारतीय आर्य उतरावळ घेवंक वचनात. जिबे वयले कोंकणींत घोळणुकेंत आशिल्लीं 'फिरिगी भाशें'तल्यान आयिल्लीं उतरां घेवनूच मुखार वतात. देखीक, 'आबेसी', 'ग्रामात', 'दिस्योनार' सारकेलीं उतरां ते तशींच दवरतात. तांचे बदला 'लिपी'/'लेखन पददत', 'व्याकरण', 'कोश' सारकेलीं निजाचीं उतरां वापरूंक वचनात. हांगा मों. सेबाशियांव रुदोल्फ दाल्याद आनी ब्रून द सौज - दोगांयल्या भाशीक नदरांतलें वेगळेपण दोब्ब्यांत भरता.^{११}

२.१.१. भोव लागींच्या संपर्कांतल्यान आयिल्लो उश्णो वेव्हार सतराव्या शेंकड्यांतल्या येवरोपी मिशनरींच्या बरपांचे भाशे कडेन

क्रिस्तांव धराब्यावे भाशेचें एके तरेच्या सारकेपणाचें, सेगीतपणाचें, नातें आसलें तरी तातूंत एक म्हत्वाचें वेगळेपण आसा. हें वेगळेपण पोर्तुगेजी कडल्यान घेतिल्ले उश्णे उतरावळींत पळोवंक मेळटा. येवरोपी बरोवपी फकत सांस्कृतीक, मुखेलपणान धर्मीक, आंवाटांतलीं उतरां पोर्तुगेजी कडल्यान उश्णीं हाडटात. 'जेजू', 'क्रिस्तांव', 'इग्रेजा', 'रेजुरेयसांव'... सारकेलीं हीं उतरां भाशेंत 'नवेपण' घेवन येतात. नव्या संकल्पनांची भर घालतात. क्रिस्तांव धराब्यांतलीं पोर्तुगेजी कडल्यान आयिल्लीं उश्णीं उतरां तपासून पळेळ्यार अशें म्हणूंक मेळना. संकल्पनांचें नवेपण आशिल्ल्या उतरां भायर कोंकणीक नवें कितेंच दिवपाची तांक नाशिल्लीं उतरांय ह्या बरपांत सहजतायेन घोळटना पळोवंक मेळटात. क्रिस्तांव धराब्यावे भाशेक चार शतमानांचे पोर्तुगेज राजवटीचो संदर्भ आसा. कोंकणी आनी पोर्तुगेज भासो हे राजवटीच्या संदर्भांतूच एकामेकांच्या भोव लागींच्या संपर्कांत - intimate contact आयल्यो.^{१२} शासकांची भास आनी शासितांची भास हांच्या इतल्या लांब काळाच्या संपर्कांत भासांचेर, मुखेलपणान शासितांचे, भाशेचेर कितें परिणाम जावं येता ताचो होलम क्रिस्तांव धराबो वाचतना मेळटा.

पोर्तुगेजी कडल्या लागींच्या संपर्काची - गवाय दिवपी उतरांवळ, कांय देखी:

'काबार (जातच', क्रि.घ.: ११), 'कुस्तार (जाता', क्रि.घ.: १३), 'कुजीन' ('कुजनांत', क्रि.घ.: १६) 'पासेय' (क्रि.घ.: १६), 'लिन' (क्रि. घ.: १७), 'जोनेल' ('जोनेलार', क्रि.घ. : १७), 'सुमान ('सुमानांत', क्रि.घ.: २३), 'क्रियाद' (क्रि.घ. : २८), 'सिनाल (केलें', क्रि.घ.: ३५), 'लिसेंस (मागलें', क्रि.घ.: ३५), 'पिडदयार (केलो', क्रि.घ.: ४१), कोंसियेंस (क्रि.घ.: ५२), 'पेरगूत' (क्रि.घ.: ७२), 'रेपोस्त' (क्रि.घ.: ७३), 'दिजेसपेराद' (क्रि.घ.: ७८), 'कुजनेर' ('कुजनेराक', क्रि.घ.: ७९), 'वियाज' ('वियाजीचो', क्रि.घ.: ९१), 'इस्पिरेंस' ('इस्पिरेंसाचें', क्रि.घ.: ९४), 'इनोसेंत' ('इनोसेंती', क्रि.घ.: ९९), 'त्रातार (केला', क्रि.घ.: ११२), 'विस्त' (क्रि.घ.: १२५), 'कोंत' (क्रि.घ.: १२५), 'पेरतुरबाद' (क्रि.घ.: १३७), विंगांस (क्रि.घ.: १४२), 'इसमोल' (क्रि.घ.: १५२), 'आलिमेंत' (क्रि.घ.: १६६), 'इस्पेत' (क्रि.घ.: १६८), 'कोंफियांस (दीनासलो' क्रि.घ.: १६८), 'नेगार (वेता', क्रि.घ.: १७६), ऑर (क्रि.घ.: १८२).

आनी, हे तरेच्यो रचना -

"पाद्र विगारान ताका लिसेंस दिलें तुका कुरार करूंक..." (क्रि.घ.: २६); "...म्हाका वेणीं तेंप पिडदयार करी नासताणा, आपोवन" (क्रि.घ.: ६२); "...जेवणायलीं उटून पांच ओरां परयान दिवेडतिमेंत करचो" (क्रि.घ.: १०३).

२.१.२. सांस्कृतीक उश्णो वेव्हार

पोर्तुगेजां वांगडा जिणे शैली कडेन जोडिल्ल्यो कितल्योश्यो नव्यो

वस्तू गोंयांत आयल्यो, गोंयकारांच्या जिवितांत सुवात जोडून गोंयच्योच जाल्यो. तांच्या पोर्तुगेज नांवां सयत त्यो कोंकणींत घोळूंक लागल्यो. हे तरेची सांस्कृतीक मळा वयली उश्णी उतरावळ क्रिस्तांव धराब्यांत खूब मेळटा.

देखी:

'काम' ('कामार' = 'खाटीर', क्रि.घ.: ९), 'मेज' ('मेजा', क्रि.घ.: २१), 'कदेल' (क्रि.घ.: २३), 'चिक्र' (क्रि.घ.: २३), 'पीर' (क्रि.घ.: २३), 'साल' ('सालांत' क्रि.घ.: २८), 'चेपें' (क्रि.घ.: ३३), 'वोल्तेर' ('वोल्तेरार', क्रि.घ.: ३७), 'मेय' (क्रि.घ.: ३९), 'तुवालो' (क्रि.घ.: ३९), 'बासी' ('बासेंत', क्रि.घ.: ३९), 'आलमार' ('आलमारी', क्रि.घ.: ४८), 'कोप' ('कोपा', क्रि.घ.: ४८), 'विद्र' (क्रि.घ.: ४८), 'कुल्येर' ('कुल्येरां', क्रि.घ.: ४८), 'गार्फ' ('गार्फी', क्रि.घ. ४८), 'व्हिस्तीद' (क्रि.घ.: ९४), 'काजाक' ('काजाक', क्रि.घ.: ९४), 'पियान' ('पियानाचो', क्रि.घ.: १०६), 'रेबेक' (क्रि.घ.: १०६), 'फ्रावत' (क्रि.घ.: १०६), 'लेंस' (क्रि.घ.: १५२).

निखट्यो वस्तूच न्हय, पोर्तुगेज/येवरोपी चाली-रितीय गोंयकारांनी आपणायल्यो, तांच्या 'नांवां'सयत.

देखी:

'कुडतेजी (मारप', क्रि.घ.: २५), 'साउदी (करप', क्रि.घ.: १०५), 'दिस्कूस (करप', क्रि.घ. १०५), 'कुंयुमेंत (करप', क्रि.घ. १२१).

पोर्तुगेज राजवटींत राजकारभार, कायदो, शिक्षण बी असल्या खाशेल्या मळांचेर गोंयांत पोर्तुगेज भास घोळटाली. हाचोय कोंकणी भाशेचेर परिणाम जालो: ह्या मळा वयली खाशेली उतरावळ कोंकणींत मेकळेपणान घोळपाक लागली. 'होय बी एके तरेचो सांस्कृतीक आंवाटांतलोच उश्णो वेव्हार. कित्याक, नवीं उतरां भाशेंत नव्यो संकल्पना घेवन आयिल्लीं. क्रिस्तांव धराब्यांत असल्या उश्ण्या वेव्हाराच्यो कितल्योश्यो देखी मेळटात.

राजकारबाराच्या मळा वयली उश्णी उतरावळ

देखी:

'आसिनार (करी', क्रि.घ.: ७६), 'देसपाचार (करी', क्रि.घ.: ७६), 'काम्र' ('कामरां', क्रि.घ.: ९१), 'गोवेनादोर' (क्रि.घ.: ९४), 'फार्द' क्रि.घ.: ९४), 'बोलेत' ('बोलेतीर', क्रि.घ.: १०४), 'आजुदान्त-दास-ओड्डेंस' (क्रि.घ.: ११५), 'जेनेराल' (क्रि.घ.: १३०), 'कोंत्राद' (क्रि.घ.: १३८), 'कोमेन्दादोर' (क्रि.घ.: १५३), 'एम्प्रेगाद' ('एम्प्रेगादां', क्रि.घ.: १६८), 'आवतोरिदाद' ('आवतोरिदादीक', क्रि.घ.: १७२), 'रेजेदोर' (क्रि.घ.: १७९), 'मिनीस्त्र' (क्रि.घ.: १८१), 'पिरजेंत' ('पिरजेंतीक', क्रि.घ.: १८१), 'रिकोमेंदासांव' (क्रि.घ.: १८१).

कायदो आनी न्यायवेवस्थेच्या मळा वयली उश्णी उतरावळ देखी:

'ज्युस्तीस' ('ज्युस्तीसेंत', क्रि. घ.: १५९), 'लेत्राद' (क्रि. घ.: १५९), 'कावज' (क्रि. घ.: १७०), 'राजांव' ('राजांवां', क्रि. घ.: १७०), 'कीर्म' ('किरमीचो', क्रि. घ.: १७१), 'इस्किर्तूर' ('इस्किर्तूरार', क्रि. घ.: १७१), 'सेलाद फोल' ('सेलाद फोली', क्रि. घ.: १७१), 'ताबेलियांव' ('ताबेलियांवाची', क्रि. घ.: १७१), 'रेक्रिमेंत' (क्रि. घ.: १७१), 'आदवोगाद' ('आदवोगादाचें', क्रि. घ.: १७२), 'आवत' (क्रि. घ.: १७२), 'जुल्गामेंत' ('जुल्गामेंताक', क्रि. घ.: १७२), 'आवदियेंस' (क्रि. घ.: १७२), 'फाल' (क्रि. घ.: १७२), 'जुइज' (क्रि. घ.: १७४), 'सेतेंस', क्रि. घ.: १७५), 'त्रिबुनाल' ('त्रिबुनालाच्याय', क्रि. घ.: १८१).

हीं वाक्यांय पळेयात:

१. "...सेतेंस पासकूच्या फावोरार जालें." (क्रि. घ.: १८१.)
२. "...सेतेंस कायतान भाटकाराचेर कोंत्र जालें..." (क्रि. घ.: १८३.)
३. "...पासकून फाल्स इस्किर्तूर करून एक व्हड किरीम आदारली..." (क्रि. घ.: १८२.)

४. "शेकीं जुल्गामेंताक आवदियेंस नोम्यारलें, आनी ह्या आवदियेंसार दोतोर लापिटान फाल करून पासकूक देफेंदेर करूंक जाय आसलो." (क्रि. घ.: १७२.)

पोर्तुगेजींतल्यान आयिल्ली कायदो आनी न्यायव्यवस्थेच्या मळा वयली उतरावळ आपणा वांगडा हेर उतरांक हाडीत पोर्तुगेजींतले वरी सांगपाची रितूय घेवन आयली. देखीक, 'सेतेंसा'न 'फावोरार' आनी 'कोंत्र' हीं उतरांय कोंकणींत हाडलीं. कोंकणीक तांची गरज आशिल्ली म्हण न्हय. (जाय जाल्यार 'सेतेंस अमक्याचे वेटेन जालें' वा 'अमक्याचे आड जालें' अशें म्हणूं येतालें.) पूण गोंयचे पोर्तुगेज न्यायवेवस्थेच्या मळार हीं उतरां 'सेतेंसा' वांगडा सहजपणान घोळटालीं आनी हे वेवस्थेची वळख आशिल्ल्यांचेय तीं संवकळींचीं जाल्लीं. दुसरें, तांचे बदला थळावी कोंकणी उतरावळ वापरुची अशेंय त्या वेळा वयल्या कोंकणी उलोवप्यांक दिस नाशिल्लें जावंक जाय.

शिक्षणीक मळा वयली उश्णी उतरावळ

देखी:

'लिसांव' (क्रि. घ.: १२), 'इस्प्लीकार'/'इस्प्लीकासांव' (क्रि. घ.: १२), 'इस्कॉल' ('इस्कॉलांत', क्रि. घ.: १२९), 'फेरयो' (क्रि. घ.: १२९), 'प्रेम' (= 'इनाम', क्रि. घ.: १२९), 'एजाम' ('एजामी', क्रि. घ.: १३७), 'प्रोफेसोर' (क्रि. घ.: १५०), 'इस्तुदांत' (क्रि. घ.: १५०), 'देकोर' (क्रि. घ.: १५३).

धर्मीक मळा वयली उश्णी उतरावळ

क्रिस्तांव धर्माच्यो संकल्पना आनी चाली-रिती उक्तावपी, चडशी पोर्तुगेजी कडल्यान घेतिल्लीं कितलींशीं उतरां *क्रिस्तांव घराब्यांत* मेळटात.

देखी:

'पाद्र विगार' (क्रि. घ.: १८), 'दोतोर्न' (क्रि. घ.: ३७), बेसांव

(क्रि. घ.: ३७), 'कुमसार' (क्रि. घ.: ४२), 'इगर्ज' ('इगर्जे, क्रि. घ.: ४५), 'रेजार (करतालीं', क्रि. घ.: ४७), 'पुलपुज' (क्रि. घ.: ५१), 'किस्तांव' (क्रि. घ.: ५२), 'फ्रेगोज' (क्रि. घ.: ५३), 'तेर्स' (क्रि. घ.: ५७), 'मीस' (क्रि. घ.: ५८), 'लोब' (क्रि. घ.: ५९), 'कोमून्वांव' (क्रि. घ.: ६१).

सतराव्या शेंकड्यांतल्या मिशनरींच्या बरपांनीय ह्या मळा वयलीं उतरां मेळटात. पूण तातूंत एक म्हत्वाचें वेगळेपण आसा - मिशनरींच्या बरपांनी हीं उतरां आपणालीं 'मूळ रुपां' तश्या तशीं सांबाळून दवरून घोळटात जाल्यार *क्रिस्तांव घराब्यांत* तीं कोंकणीच्या सभावा कडेन जुळोवन घेवन वावुरतात. आदलें 'दौत्रीना' 'दोतोर्न' जाता, 'इग्रेजा' 'इगर्ज' जाता, 'कॉफसार' 'कुमसार' जाता, 'आव्हें मारीया' 'आयमोरी' जाता.

थॉमस स्टीफन्सांच्या *दौत्रीना क्रिस्तांत* पोर्तुगेजी कडल्यान घेतिल्लीं उतरां तांच्या पोर्तुगेज स्पॅलिंगां सयत बरयल्लीं मेळटात. सतराव्या शेंकड्यांतल्या हेर मिशनरींच्या बरपांनीय घडये हीच चाल आसतली. पोर्तुगेजीचेर प्रभुत्व आशिल्ल्यांनी हीं उतरां कोंकणीक 'दिल्लीं', देखून तीं आपणालीं मूळ रुपां सांबाळूंक पावलीं. कोंकणी भाशिकांनी हीं उतरां कशीं 'घेतलीं', कशीं 'आपणायलीं' तें *क्रिस्तांव घराबो* दाखयता. हे तरेचे 'घेतिल्ले' उतरावळीकूच खरेली उश्णी उतरावळ म्हणूं येता.

२.२ भास आनी भाशीक परिस्थिती: आनीक कांय बारीक साणी

क्रिस्तांव घराब्याची भास कोंकणी पोर्तुगेजीच्या कितल्या प्रभावांत आयिल्ली तें दाखयता, तशीच, संस्कृत मुळा पसून आनी तिच्या हेर भयण-भासां पसून ती कशी पयस गेल्ली ताचेरूय उजवाड घालता:

१. *दौत्रीना क्रिस्तांत* Suami (दौ.क्रि.: ६७), Suamiya (दौ.क्रि.: ७५, Suamiचें सामान्य रूप), Suaminny (दौ.क्रि.: ६५, Suamiचें स्त्रीलिंगी रूप) हीं उतरां मेळटात. *वनवाळ्यांच्या मळ्यांतूय* ह्या उतरांचीं अशींच रुपां मेळटात - 'स्वामि' (व.म.: ३८५), 'स्वामया', 'स्वामिणी' (व.म.: ३८६). *क्रिस्तांव घराब्यांत* Somi (मूळ रोमी प्रत : २९, देवनागरी प्रत, 'समी', पान ५२), Somya (मूळ रोमी प्रत : ३०, देवनागरी प्रत 'सम्या', पान ५४) हीं रुपां मेळटात. Suaminnyची सुवात Saybin (Saybinicho (altar) मूळ रोमी प्रत: १५, देवनागरी प्रत: सायबिणीचो आल्तार, पान ३२), ह्या अरबी भाशे कडल्यान घेतिल्ल्या उतराच्या स्त्रीलिंगी रुपान घेतल्या. *Romi Misa-Grônth* ह्या *Roman Missal*च्या कोंकणी अणकारांतूय Somi (सामान्य रूप Somya) उतर मेळटा.^{१३}

२. *दौत्रीना क्रिस्तांत* संस्कृत 'प्रायश्चिता'क लागीं आशिल्लें *pracita* (पान १४४) उतर मेळटा. *क्रिस्तांव घराब्यांत* *pirajit* मेळटा (मूळ रोमी प्रत: ८६, देवनागरी प्रत 'पिराजीत' ('पिराजिताक'), पान १४३) (*रोमी मिसा ग्रंथान* *prachit* आपणायलां.) 'चीत'

आनी 'जीत' हांतलें वेगळेपण हांगा शेणलां - neutralize जालां. हे भाशेन, 'आशीर्वचन' क्रिस्तांव धराब्यंत asirvozon जालां. (मूळ रोमी प्रत: asirvozon (asirvozonacho pavs पान ६४, देवनागरी प्रत: 'आसीर्वाजनांचो पावस', पान १०७). 'वचन' 'वजन' जालां.

३. 'फळ' हें अलिंगी कोंकणी उतर क्रिस्तांव धराब्यंत पुल्लिंगी जालां, तशीं 'भाग' आनी 'अंतर' हीं अलिंगी उतरां स्त्रीलिंगी जाल्यांत. देखी:

१. "...हें काम एकल्याचें नूंय; सोगल्यांनी तें करूंक जाय, आनी तेदना ताचो फळ येत." (क्रि.घ.: ७२.)

२. "असली होकल मेळच्याक एका मुनशाची व्हड भाग." (क्रि.घ.: १४६.)

३. "फोर्लींच्या मार्का भितर इल्ली ओतोर आसली..." (क्रि.घ.: १७१.)

ह्या उतरांक समानार्थी आशिल्ल्या पोर्तुगेज उतरांच्या लिंगांच्या प्रभावान कोंकणी उतरांचीं लिंगां बदल्ल्यांत आसूं येता.

४. कानांक आडखळपा सारके आनिकूय प्रयोग क्रिस्तांव धराब्यंत मेळटात. देखीक, "...तांकां धीर दिवन समादान केलीं..." (क्रि.घ.: २०), ह्या वाक्यांत 'समादान' ह्या भावनामा बदला 'समादानी' हें विशेशण येवंक जाय आशिल्लें. 'तांकां सुखी केलीं', 'तांकां सुख केलीं' न्हय; 'तांकां कश्टी केलीं', 'तांकां कश्ट केलीं' न्हय; तशें 'तांकां समादानी केलीं', 'तांकां समादान केलीं' न्हय.

५. पाद्र विगार आनी ज्यानीच्या संवादांत कांय थळाव्या उतरांचे अर्थ पोर्तुगेज उतरांच्या आदारान सोंपे करून सांगिल्ले मेळटात. देखीक, पाद्र विगार 'शोंका' हें उतर वापरता तेन्ना ज्यानी ताका ताचो अर्थ विचारता, आनी पाद्र विगार जाप दिता, "शोंका, म्हणजे फिरिगी भाशेन इश्कूपुलु (escrupulo)" (क्रि.घ.: ४९), मुखार, "...तुजें बोरवें काळीज सुचयता तें खोरें जावं आसलें..." (क्रि.घ.: ५२) अशें पाद्र विगार ज्यानीक सांगता तेन्ना ज्यानी विचारता, "सुचयता, म्हणजे कितें सि.पा. विगार?" आनी पाद्र विगार ताका सांगता, "सुचवंक, म्हणजे, फिरिगी भाशेन suggerir वा insinuar." (क्रि.घ.: ५२.) मुखार आनीक एके कडेन पाद्र विगारा कडेन उलयतना ज्यानी म्हणटा, "हांव कालचो भुरगो, आनी तुमी आणबोगलेले मुनीस, देकून म्हजो वादविवाद तुमचे लागीं उपकारोनां." (क्रि.घ.: ६४.) 'वादविवाद' उतरा कडेन पाद्र विगार आडखळटा तेन्ना ज्यानी ताका सांगता, "वादविवाद म्हणजे, दिसपूत [disput] वा फिरिगी भाशेन polemica." (क्रि.घ.: ६४.)

पाद्र विगार आनी ज्यानी हांचे मदलो आनीक एक संवाद त्या वेळा वयले हे तरेचे भाशीक वस्तुस्थितीचेर उजवाड घालता. ज्यानी म्हणटा, "हांवें खुंयशें वाचलां, जेजुइतांनीं... वेसांनी पवित्र पुस्तकावयली इस्तोर बरोवन छापल्या म्हूण, जिंका म्हणटात 'पुराण'" (क्रि.घ.: ५१); हाचेर पाद्र विगार सांगता, "हय, तांणी पुराणूय

बरयलां आनी छापलां. पूण तें, म्हाका दिसता, मराठे भाशेन आसा. कितेंय जांव, तें आमी उलयतांव ते भाशेन कांय नूंय, आनी तें समजुंचे आदीं हांव ग्रेग भास सोमजोन..." (क्रि.घ.: ५१.) क्रिस्तांव धर्म आपणायल्ल्या गोंयकार कोंकणी मनशांचे मागणेक मान दिवन पाद्री थॉमस स्टीफन्सान सतराव्या शेंकड्यांत मराठींतल्यान ख्रिस्त पुराण बरयल्लें. तें विसाव्या शेंकड्याचे सुरवेक क्रिस्तांवांक परकी दिसूंक लागिल्लें, आनी शेजारचे मराठी परस पयसुल्ली ग्रीक भास अदीक लागींची दिसूंक लागिल्ली.

विसाव्या शेंकड्याचे सुरवेक गोंयचो क्रिस्तांव समाज मराठी पसून आनी घडये हेर भारतीय भासां पसुनूय पयस गेल्लो आसलो तरी 'आमचे भाशे'ची (कोंकणीची) सुदारणी करून, तिचें व्याकरण समजून घेवन ताका धरून दोतोर्न सारकी बरयतलो जाल्यार संस्कृत भाशेंतल्यान आयिल्ल्यो मराठी, गुजराती, 'मुसलमानी' (उर्दू) सारकेल्यो दुसऱ्यो भारतीय भासो जाणा आशिल्ल्याची मदत घेवप गरजेची ही जाणविकाय क्रिस्तांव धराब्यांत स्पश्ट दिसता (पळेयात: क्रि.घ: कापित्ल ७ : ६६-७६).

२.३ कोंकणीची निजाची सुंदरकाय

ब्रून द सौजांचे भाशेंत जायते कडेन कोंकणी भाशेची निजाची सुंदरकाय अणभवपाक मेळटा. देखीक, हीं वाक्यां पळेयात:

१. "...ओत्प्याच्या दोब्याचें खोवळ भूंय पोडलेल्या परीं, आतां सर्गाच्यो वस्तू सारक्यो दिसून येतात." (क्रि.घ.: ६०.)

२. "...एका पाशांवाक एका मुनशाच्या काळजांत रीग मेळटच, तें ताचे दोळे बांदता, आनी ताका बोऱ्याचो वायट, आंजाचो देंवचार करता, आनी सोगांचे माटीर आसलो ताका येमकोंडाचे खरीक शेवटिता." (क्रि.घ.: १४८.)

३. "कोयर कसो दुडू भायर उडोंवक जाय, आनी कोसियेंस खुंटा दवरूंक जाय" (क्रि.घ.: १५९.)

४. "...कसलीच वस्त हिंवार आंवुळटा आनी पावसार वाडटा आनी सोदांच एकसारकी उरोनां..." (क्रि.घ.: १७८.)

५. "देवाचे गूट देव जाणो... ताका जाय जाल्यार ताच्यान गायरींतले काडून रायांमोदें बसवं येता..." (क्रि.घ.: २३३.)

'शेळो घाम सुटप' (क्रि.घ.: ८०), 'फुजो काडप' (क्रि.घ.: ८०, ८१), 'ज्युदेव काडप' (क्रि.घ.: ८६), 'सुता बरी दवरप' ('सरळ दवरप', क्रि.घ.: १२५), 'भास दिवप' ('उतर दिवप', क्रि.घ.: १३१), ('संवसार) आंबट दिसप' (क्रि.घ.: १४३), 'रानांत पडप' (क्रि.घ.: १६६), 'मेंदू कडोवप' (क्रि.घ.: १६९), 'जीव गोळ्याक तेंकप' (क्रि.घ.: १८४), 'लजेक म्हाारग पडप' (क्रि.घ.: २०८), 'भाजलेलें मेळप' (क्रि.घ.: २२१), सारकेले नीज कोंकणी वाक्प्रचारूय ब्रून द सौजांचे भाशेची गिरेस्तकाय, तांचो कोंकणीचो अभ्यास दाखयतात. पूण भाशेचीं हीं सौंदर्यथळां तिचे वयल्या पोर्तुगेज वाक्यरचनेच्या प्रभावाक लागून लिपून उरतात. फकत वाक्यरचनेचे

नदरेन क्रिस्तांव घराब्याची भास निवळावन हे कादंबरेचें एक संस्कारीत रूप उजवाडा हाडलें जाल्यार तिचें अदीक बरें आस्वादन जावंक पावतलें अशें दिसता. कोंकणीची निजाची वाक्यरचना घेवन आयिल्ले कादंबरेतले संवाद मात खूब बरे फुल्ल्यात. देखीक, मोची आनी भाटकार हांचे मदलो हो संवाद पळयात:

- बोरें, तें आसूं. आतां तांचे [मोच्यांचे]... दुडू कितले ते सांग.

- भाटकाराक सांगूंक जाय? भाटकार नोकळो? ह्यां दिसांनी पुलिमेंत कितलो म्हारग जाला तो सांगूं नोजो; आनी बुराच तर हातान काडूंच नोजो.

- हे तुजे लाग कुशीन दवर आनी म्हाका सारकें सांग, ह्या मोच्यांच्या पाराचे दुडू कितले ते.

- भाटकारा, तूं सोमजोताय तितले दी : तुका देवान भोलायकी दिल्या पुरो.

- तूं तुज्या तोणान सांग कितले दुडू ते.

- भाटकारा म्हाका तुजे चोड नाका : म्हजो खरच भरून, कितेंय इल्लें म्हज्या पोटाक उरल्यार पुरो. स रुपया दी.

- ओ ले ले ले लेय! स रुपया? घे बाब, तुजे परतून व्हेर.

...

- सायबा भाटकारा, ओशें करूं नाका, तूं आसाय म्हण आमचें सूक. हे मोचे तुज्या पांयांक केल्यात, ते परतून व्हेरून कितें करूं? कितें दिताय तें दी.

...

...

- आतां हें कितें तर? ओशें चलून कामां रे कशीं जातेलीं?

- नां भाटकारा, (हांसून) तुवें ते पयले घरांत घालून भोंवूंक जाय, आनी मागीर तांतूं पांय आपलीं सारकीं घरां करतच तुज्यान सडसडीत चलूं येतलें. हे नवे मोदीचे मोचे, आदले मोदीचे तितले घट पांयांक बोसो नासले.

- म्हाका दिसता, पोरन्या मुनशाक पोरनीच मोद बरी आसली. हांवें चूक केली तुका नवे मोदीचे मोचे करूंक लावन.

- त्या पासून तूं हुस्को करूं नाका, भाटकारा. तूं ते दोन दीस घालून भोंवतच तुका तेच बोरें दिसतेलेत. (क्रि.घ.: १५५, १५६).

'क्रिस्तांव घराबो' शंबर वर्सा फाटल्या गोंयचो एक म्हत्वाचो दस्तावेज. कोंकणी समाजाचो तो एक हारसो. शणै गोंयबाब कोंकणीच्या मळार देंविल्ले त्याच सुमाराक ही कादंबरी उजवाडा आयिल्ली. शणै गोंयबाब तांच्या समाजांतल्या 'शाण्यां'चे नदरेन पिशे आशिल्ले. तशेच, कोंकणीची सुदारणी करूंक भायर सरिल्ल्या क्रिस्तांव घराब्यांतल्या पाद्र विगाराकूय लोक 'पिसाट' लेखताले (क्रि.घ.: ११७). हिंदू समाजांत नाशिल्लें तशें क्रिस्तांव समाजांतूय कोंकणीक मोल नाशिल्लें; कोंकणी खातीर तळमळीन वावुरतल्याक दोनूय समाजांत पत नाशिल्ली...

क्रिस्तांव घराब्याचो हारसो आनिकूय जायतें कितें आमकां दाखयता.

हे विशीं मुखार केन्नाय.

१. अदीक म्हायती खातीर पळेयात: माधवी सरदेसाय, 'लिखीत कोंकणी साहित्याचो लिखीत इतिहास आसडून फांफडून सरी करतना...', जाग, सप्टेंबर २००९ : २-७; 'हें सोळाव्या शेंकड्यांतलें लिखीत साहित्य?', जाग, दिवाळी २००९ : ९३-१०२.
२. 'उदेंतेचें साळक' रोमी लिपयेंतल्यान, सुरवेक म्हयनाळें म्हण, उपरांत पंद्रशी नेमाळें म्हण उजवाडा येतालें. १८९४ त तें येवपाचें थांबलें. ह्या नेमाळ्यांत कोंकणी तशीं पोर्तुगेज्य बरपां उजवाडा येतालीं. (पळेयात : शणै गोंयबाब, *येवकार अध्यक्षालें उलोवप* : 'कोंकणी वर्तमानपत्रां आनी नेमाळीं हांची काळपट्टी वळेरी १८८९-१९४१, (मुंबय : गोमंतक छापखानो, १९४५), *समग्र शणै गोंयबाब*, खंड - १, संपा. शांताराम वर्दे वालावलीकार, पणजी : गोवा कोंकणी अकादेमी, २००३ (पानां : १०१-१८२), पान १७३.
३. Manohar Rai SarDessai, *A History of Konkani Literature* (New Delhi : Sahitya Akademi, 2000) 101.
४. १९५७ वर्सा बरयल्ल्या 'Goan Konkani Press' ह्या माथाब्याच्या लेखांत त्रिस्तांव द ब्रागांझ कुन्य म्हणटात, "गोंयचो भौस अर्द-शिक्षीत आशिल्ल्यान तो आवय-भाशेंतल्यान मेळपी खबरांचेरूच पुरायन निंबून आसता." (*Goa's Freedom Struggle : Selected Writings of T. B. Cunha*, Mumbai: Dr. T. B. Cunha Memorial Committee, 1961) 508. ब्रिटीश भासांत वशिल्लो क्रिस्तांव कोंकणी भौस हाचे परस वेगळो नाशिल्लो.
५. Eduardo Jose Bruno de Souza, *Kristav Ghorabo* (Mumbai: Typografia Mariana) 1911. देवनागरी लिप्यंतर आनी सुधारिल्ली आवृत्ती, *क्रिस्तांव घराबो*, (क्रि.घ.) (पणजी : गोवा कोंकणी अकादेमी) २००९. हे मुखावयले कादंबरेचे सगले संदर्भ देवनागरी लिप्यंतरीत उजवाडावणेक घरून लेखांतूच कंसात दिल्यात.
६. पळेयात: शणै गोंयबाब, *रवडूचो रवळेवार आनी गोंयकाराचो सुंबेकार* (१९१०) *समग्र शणै गोंयबाब*, खंड ३. संपा. शांताराम वर्दे वालावलीकार, पणजी: गोवा कोंकणी अकादेमी, २००६, पानां : १-५९.) *क्रिस्तांव घराबो* आनी *गोंयकाराचो सुंबेकार* हीं दोनूय बरपां एकाच काळांतलीं.
७. शणै गोंयबाब १९४५ : १७६
८. A. Pereira, *The Makers of Konkani Literature* (Pilar-Goa: Xaverian Press, 1982) 153.
९. सिपेत द आल्फ्रेदा, *वनवाळ्यांचो मळो* (व.म.) तिसरें खंड. *Old Konkani Literature - The Portuguese Role*, (संपा.) ओसिल्व्हीन्यू गॉन्सिस (चांदर-गोंय : कोंकणी सरस्पत प्रकाशन) १९९९: १३७-५७४. हे मुखावयले ह्या बरपाचे सगले संदर्भ लेखांतूच कंसांत दिल्यात.
१०. Tomas Estevo, *Doutrina Crista em Lingua Concani*, १६२२, दुसरी फॅक्सिमिली उजवाडावणी, (संपा.) Mariano Saldanha (Lisbon: Agencia Geral das Colonias) 1945. हे मुखावयले ह्या बरपाचे सगले संदर्भ लेखांतूच कंसांत दिल्यात.
११. अदीक म्हायती खातीर पळेयात : माधवी सरदेसाय, 'साहित्यीक कोंकणी भाशेचो एक बुन्यादीचो फातर : मोसिन्योर संबाशियांव रुदोल्फ दाल्गाद', जाग, फेब्रुवारी २००७ : १२-१६.
१२. लेनर्ड ब्लूमफिल्ड हांणी उश्ण्या वेव्हारा भितरलें हें वेगळेपण पारखिलें. 'सांस्कृतीक उश्णो वेव्हार' ('Cultural Borrowing') आनी 'भोव लागींच्या संपर्कांतल्यान आयिल्लो उश्णो वेव्हार' ('Intimate Borrowing') हो उश्ण्या वेव्हारांतलो भेद खंयची भास खंयचे भाशे कडल्यान कसलीं उतरां कित्याक घेता तें समजून घेवपाक भोव गरजेचो. अदीक म्हायती खातीर पळेयात: Leonard Bloomfield, *Language*, New York: Henry Holt and Company 1933: 444-475.
१३. गोंय मेकळिके उपरांत राजकारबार, कायदो, शिक्षण बी मळां वयली पोर्तुगेजीची सुवात इंग्लीशीन घेतली. हेय गजालीचो कोंकणीचेर परिणाम जालो. ह्या मळां वयलीं पोर्तुगेजी कडल्यान घेतिल्लीं उश्णीं उतरां ल्हवू ल्हवू शेणत वचून तांची सुवात नवे 'दिवपी भाशे' कडल्यान- इंग्लीशी कडल्यान - घेतिल्ल्या उतरांनी घेतली.
१४. Romi Misa Gronth, पोरेणें गोंय, १९८१.

संपर्क: ९४२११५७००७

